Det demokratiska underskottet kan förklaras genom skillnaden mellan Gabriel Tardes och Emile Durkheims ansatser.

av Bengt-Åke Wennberg

Gabriel Tarde

MOT

Emile Durkheim

Emile Durkheims ansats leder till en reduktion av komplexiteten till något som verkar mer hanterbart men som i praktiken visar sig olämpligt i en social kontext som i grunden är komplex.

Därför uppstår ett demokratiskt underskott. En mer konstruktiv – men möjligen mer krävande – logik skulle kunna skapas om man istället utgick från Tardes ansats. I det följande skall jag ange några skillnader mellan de två med avseende på det demokratiska underskottet:

Förekomsten av socialt konstruerade strukturer

För att människor i sin samverkan skall kunna upprätthålla kraven på en god social kontext krävs struktur, hållbara överenskommelser, ordning och en viss förutsägbarhet. I en Durkheimsk ansats anser man sig kunna utgå från att den struktur – de mönster – man kan observera styr människors interaktioner med varandra.

SAMARBETSDYNAMIK AB
Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 0586 726 126
Email: monica.hane@samarbetsdynamik.se
http://www.samarbetsdynamik.se

De ”goda” strukturerna skulle då kunna flyttas från den ena kontexten till den andra. De skulle också kunna beslutas av experter och överhet när de väl förstår sambandet mellan strukturer, regelverk, lämpliga ordval och benämningar etc. och de interaktiva skeenden som man tror ”uppstår” som en följd av dessa.

Följer man å andra sidan Tardes ansats så skapas i stället strukturerna genom att de inblandade personerna, grupperna, samhällena etc. lyckas komma till rätta med sina samverkanssvårigheter och därvid etablerar strukturer och former som gör just den samverkan möjlig som studeras.

De goda respektive olämpliga strukturer som formas av de sociala interaktionerna innehåller en inbäddad kunskap som kommande generationer kan lära sig av. Någon sådan inbäddad kunskap FINNS INTE i de strukturer som ”konstruerats” fram i Durkheims ansats.

Detta har tidigt påpekats av Karl Popper (Popper 1945). Sociala system är enligt honom inte slutna system som kan konstrueras fram utan öppna system som förändrar sig själva i mötet med nya omständigheter.

Makt, styrning och inflytande

Är man fången i föreställningen att strukturens och organiseringens konstruktion styr det interaktiva samspelet mellan människor så tvingas man ”få berörda människor att” följa det stipulerade regelsystemet, programmet, planen etc. Man tvingas kontrollera att de har förstått och följer det uppställda målet.

De ”underställda” måste då på samma sätt som aktörer i ett skådespel ta regi och ingå i samspelet på det sätt som är föreskrivet. Avvikelser kan godtas bara de inte äventyrar den gemensamma insatsen. De initiativ som tas måste ligga inom ramen för den gemensamt fastställda ideologin.

Tardes ansats följer en helt annan linje. Människor som lever i en gemenskap och är beroende av varandra behöver utveckla en förmåga att ur det sammantagna individuella görandet skapa en samhandling som helst är konstruktiv och underlättande för alla – men som i varje fall inte försvårar för några att nå sina mål och ambitioner.

Detta kräver samtal och överväganden mellan varandra – som söker överbrygga deras olikheter – till dess man finner en form som uppfyller kraven hos den enskilde såväl som för kollektivet i situationen. Det bildas då ordningar, strukturer och samverkansformer som är hållbara så länge som situationen inte förändras.

Om situationen och förutsättningarna förändras måste man på nytt engagera sig i sådana samtal och överväganden. Den verkliga kunskapen ligger då inte i själva strukturerna utan i *förmågan* hos de berörda aktörerna att genom sina samtal förstå situationen forma samarbetet i den (Weick 1995; 2005).

Formen för språkbruket (doxan)

Durkheims ansats bygger på en teknologisk logik. Den önskade styrningen räknas ut genom att göra de ingående personerna till statistiska enheter, objekt, stereotyper, rollfigurer etc. vars ageranden kan sammanfogas i konfigurationer. Olika skeenden kan då liksom vädret simuleras fram och förutses om de deltagande individerna väljer att följa och anpassa sig till de handlingsmönster som givits dem.

Uppföljningar och olika utvärderingar kan skapa allt mer sofistikerade beskrivningar och konfigurationer. Den stora variationen av tänkbara kombinationer gör samhället allt mer byråkratiskt och oöverskådligt vilket medför stora hinder för ”vanliga” medborgare att engagera sig ”demokratiskt”.

Durkheims ansats är till synes objektiv, vetenskaplig, neutral och allmängiltig så som är fallet med den teknologiska logiken. Neutraliteten har emellertid historiskt visat sig vara en missuppfattning. Inblandade personer kommer att tolka de strukturella elementen efter var och en sina olika värderingar och ideologier. Tarde erbjuder därför en ansats som är mer realistisk och förenlig med den mänskliga naturen och aktörernas delaktighet och engagemang i de sociala system de skapar tillsammans.

Demokrati genom val av partier

Följer man Durkheims ansats måste valsystemen inordna sig under det faktum att det är *den underliggande ideologin* för den etablerade strukturen som anses styra det interaktiva skeendet. Valsystemen har därför blivit utformade så att väljarna väljer representanter som har ideologier och värderingar som överensstämmer med deras egna. Detta har skapat ett partisystem som tar utgångpunkt i att representanter med den ideologi som majoriteten väljer också skall ha makten att tolka de resonemang som växer fram ur den Durkheimska ansatsen.

Det ingår emellertid i varje partis program *att detta skall ha "hela" makten* för att dess ideologi skall få genomslag. Detta har historiskt har visat sig leda till auktoritära och totalitära styrelseformer och slutna samhällen (Weil 1943).

Tardes ansats utgår istället från att människan har förutsättningar att inom sin gemenskap bygga upp en förmåga att gemensamt överbrygga olika värderingsstrukturer, trossatser och ideologiska ansatser. Detta blir nödvändigt varje gång nya situationer uppkommer. Har man kollektiv tillgång till denna förmåga behöver man inte förfalla till att förlita sig på tidigare strukturer. Man kan självständigt skapa nya och egna strukturer och samarbetsformer som är mer lämpade för den aktuella situationen.

Om "folket" förlorar insikten om möjligheten att utnyttja denna förmåga – eller aktivt hindras att göra detta – så tvingas de överlåta ansvaret till krafter utanför dem själva. När de då måste förlita sig på olika former av yttre styrning så riskerar gemenskapen att falla sönder och totalitära krafter och auktoritära styrelseskick får allt större svängrum.

Referenser

Janik A (2012): European Values. Reflections on the Foundations of Christian Democracy. Arbetsmaterial till seminariet i maj 2016 – kan laddas ner här.

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/European Values.pdf

Janik A (2016a): Populism and Democracy. Arbetsmaterial till seminariet i maj 2016 – kan laddas ner här.

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Populism_and_Democracy.pdf

Janik A (2016b): Populism: Problems and Challenges. Comments upon the EIN Seminar on Populism, Brussels 12 May 2015. Arbetsmaterial till seminariet i maj 2016 – kan laddas ner här.

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Populism2.pdf

Kuhn T S (1962): The Structure of Scientific Revolutions. Chicago: University of Chicago Press.

Popper, K (1945) The open society and its enemies. Vol 2. Hegel and Marx Routledge. *I ny svensk utgåva:* Popper K (2017): Det öppna samhället och dess fiender. Umeå: H:ström Text & Kultur AB.

Weil S (1943): Note sur la suppression générale des partis politiques – utgiven på svenska. Weil S (2014): Om de politiska partiernas allmänna avskaffande. Umeå: H:ström Text & Kultur.

Weick K (1995): Sensemaking in Organisations. London: Sage.

Weick K, Sutcliffe K M, Obstfeld D (2005): Organizing and the Process of Sensemaking. Organization Science; vol 16; no 4, s 409 – 421.